

Узагальнення підходів щодо визначення ролі міста

Визначено роль міста у життєдіяльності його мешканців. Висвітлено іноземний досвід виявлення конкурентних переваг міста та їх вплив на життєдіяльність його мешканців. Запропоновано напрями розвитку міста як підґрунтя успіху його мешканців.

Ключові слова: місто, роль міста, розвиток міста

Постановка проблеми. Сьогодні постає проблема, що колись могутні міста приходять в занепад і лише деякі з них здатні вибратися і повернути собі колишню славу. Мешканці міст – це у вищій мірі соціальний вид, який домагається успіху завдяки спільній діяльності, що абсолютно не доступно окремим особам, так і міста дозволяють досягти набагато більшого, ніж могли б зробити люди, будучи ізольовані один від одного. Міста створюють можливості для співпраці, особливо для спільного виробництва знань – найважливішого творіння людства. Ідеї легко перетікають від людини до людини, і люди готові миритися з високими міськими цінами просто тому, що хочуть жити в оточенні інших талановитих людей, від яких можна набратися досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти дослідження проблематики розвитку міст висвітлені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Б. Адамова, В. Бабаєва, Т. Балика, Н.М. Баранського, Л. Бакалова, В. Борденюка, Ж. Боже-Гарньє, О. Бойко-Бойчук, В. Вакуленка, М. Вебера, Р. Гуляка, В. Давидовича, Ю. Дехтяренка, Ф. Заставного, С. Писаренко, С. Шульц, О. Гранберга, Е. Гоуара, Л. Когана, М. Кастельса, О. Карлова, П. Коваленко, С. Ковальова, В. Ковтуна, М. Кости, Л. Корецького, Г. Лаппо, Н. Лисяка, Н. Гринчука, О. Дмитрук, М. Орлатого, С. Саханенко, З. Сіройч, О. Шпачук, В. Любовного, Е. Маркова, А. Мельник, Р. Мерфі, В. Невелєва, Е. Перцика, В. Рибак, Б. Хорева, Ж. Шабо, О. Шаблій, та інших науковців.

Метою статті є висвітлення окремих підходів щодо визначення ролі міста для життєдіяльності його мешканців.

Так, Руссо писав, що міста – це безодня для людського роду [1, с. 52]. На нашу думку міста – це умова співпраці, яка є підґрунтям найяскравіших успіхів людства. Оскільки люди багато чого вчать саме у оточуючих, ми більше дізнаємося тоді, коли навколо більше людей. Щільність міського життя створює постійний потік нової інформації, яка виникає

© О.З. Федоришин, 2013.

завдяки спостереженню за успіхами і невдачами інших. У місті можна вибирати знайомих з близькими інтересами. Завдяки містам простіше дивитися, слухати і вчитися. Оскільки головна особливість людського роду – здатність вчитися один у одного. Не важливо, як виникло місто – з військових чи мирних причин, зосередження людей в місті все одно призводить до магічних наслідків.

Публіцисти і критики давно говорять про те, що вдосконалення інформаційної технології призведе до нівелювання всіх переваг міста. Та все ж кілька десятиліть високих технологій не можуть побороти мільйони років еволюції. Люди навчаються в першу чергу завдяки акустичним, візуальним і нюховим сигналам, що випускаються іншими оточуючими нас людьми. Наприклад, кожен гарвардський студент – економіст то й справа використовує електронну технологію, але при цьому він постійно бере участь в особистих зустрічах з іншими студентами та викладачами [2, с. 1157]. Реальне спілкування ще не втратило своєї значущості, так що електронний доступ не є заміною присутності в географічному центрі певного інтелектуального руху.

Падіння вартості міжміського та міжнародного зв'язку лише збільшило прибутковість концентрації людей в одному місті. П'ятдесят років тому більшість винахідників працювали на локальному ринку, позаяк високі трансакційні витрати обмежували можливість швидко отримати гроші на продажі хорошої ідеї по всьому світі. Сьогодні ж трейдери в Лондоні, Нью-Йорку або Токіо можуть миттєво скористатися недостатньо оціненим ресурсом з іншого кінця світу. Навіть зараз, коли фінансовий світ зіткнувся з черговим спадом, не можна сумніватися в тому, що колективний розум з часом зуміє створити умови для нового буму.

Люди все ще прагнуть в міста, щоб отримати навички, які необхідні їм для успіху. Коли ці навички здобуваються, множитья число нових ідей і виникають інновації. Звичайно, орієнтована зацікавленість проживання в міських передмістях нікуди не зникне, однак вона повинна супроводжуватися більш щільною міською забудовою ближче до центру міста. Але для цього ми повинні стимулювати розвиток міст, а не розповзання з них. Ми повинні підтримувати зміни, а не чіплятися за безглуздий статус-кво.

Але що б ми не робили, в деяких людей ніколи не виникне потреба жити в місті. Мабуть, і не варто примушувати до міського життя. Але набагато більше людей живе за межами міст через допущені нашим суспільством помилки. Ми повинні не примушувати міста до зростання, а усувати бар'єри, які штучно стримують процвітання міського життя.

Найбільший талант нашого соціального виду – здатність вчитися один у одного, і ми отримуємо знання більш глибокі та всебічні тоді, коли зустрічаємося лицем до лица. Занадто багато країн неявно грали проти міських ареалів, незважаючи на те, що вони – один із джерел сили тієї чи іншої країни. Містам не потрібні подачки, їм потрібні просто єдині правила гри.

Економісти часто радять окремим фірмам, як поліпшити загальний прибуток, але в той же час критикують програми, що сприяють тій чи іншій конкретній фірмі. Це може здатися лицемірним, але насправді тут усе логічно. І правда, головним для економіки є переконаність у тому, що фірми найкраще працюють тоді, коли запекло конкурують один з одним на ринку, за яким в якості неупередженого спостерігача стежить уряд. Те ж саме можна сказати про міста. Конкуренція змушує міста підвищувати якість своїх послуг і утримувати ціни на низькому рівні. Буде набагато краще, якщо фірми будуть конкурувати, а міста знайдуть власну конкурентну перевагу.

Міста можуть конкурувати за наявності єдиних правил гри, здебільшого українська політика грає проти міст. У житловій сфері, соціальних службах, освіті, транспорті, навколишньому середовищі і навіть у прибуткових податках система працює проти міських територій. Міста змогли вижити, незважаючи на всі ці перешкоди, оскільки їм є що запропонувати. І все ж саме тому, що міста відіграють настільки важливу роль в економіці і суспільстві, ми повинні усунути штучні бар'єри, які стримують їх. Світ стане набагато більш продуктивним і справедливим, якщо наша політика стане нейтральною і не віддаватиме перевагу ні містам, ні передмістям.

Вільний потік товарів і послуг між країнами вигідний містам і всьому світу. Обмеження вільної торгівлі приведуть до того, що українці будуть більше платити за повсякденні товари, а також завдадуть шкоди основним нашим торговим партнерам. Набагато краще не ховатися за стінами митних тарифів, а дозволити нашим споживачам користуватися недорогими іноземними товарами і змусити наших виробників пристосовуватися.

Імміграція також вкрай важлива для успіху міст. Зростання деяких міст в два останні десятиліття обумовлено в основному міграцією в ці міста сотень тисяч іммігрантів.

Хоча імміграція в процвітаючі країни найбільш вигідна самим переселенцям, наприклад США отримало немало користі з усіх тих талановитих іммігрантів, які приїжджали в цю країну. Приплив талантів

особливо корисний тому, що іноземці допомагають містам здійснювати свою найважливішу функцію – пов'язувати різні країни. Різноманіття культур оживляє міста, що підтверджується розвитком туристичної сфери міста Львова. Міста і країна в цілому отримують ще більше вигод, якщо ми будемо працювати – за прикладом Канади та Нової Зеландії – над залученням більш кваліфікованих іммігрантів.

Освіта – найбільш надійний чинник, який пророкує міському зростанню, особливо у випадку старих міст. Продуктивність з розрахунку на душу населення помітно зростає разом з розміром метропольного ареалу, якщо місто відрізняється хорошою освітою, але не в іншому випадку. Міста і школи доповнюють один одного, і з цієї причини освітня політика – найважливіша складова міського успіху.

Наприклад, у США випускники коледжів заробляють у двічі більше, ніж люди, які закінчили лише середню школу [3]. Іншими словами, навчання в коледжі зв'язується з надбавкою в заробітку, що перевищує 80% [4]. Вплив освіти виявляється ще більш значущим на рівні цілого міста або країни. Коли число випускників коледжів у певному метрополійному ареалі збільшується на 10 %, індивідуальні заробітки виростають на 7,7 %, незалежно від того, наскільки випускники добре освічені [5, с. 155]. Як показують дані по різних країнах, кожен додатковий рік освіти приносить у середньому 37% збільшення продуктивності з розрахунку на душу населення, що досить цікаво, оскільки такий додатковий рік на рівні індивідуальних заробітків дає зростання менше 20% [6]. Значний вплив освіти на національну продуктивність може відображати інші, що не піддаються вимірюванню якості тієї чи іншої країни, що цей приріст доходів на загальнонаціональному рівні, що корелює з освітою, високий ще й тому, що включає всі ті вигоди, які пояснюються високою освітою громадян, у тому числі більш надійний і менш корумпований уряд.

Томас Джефферсон якось сказав: «Якщо нація хоче бути неосвіченою і одночасно вільною і цивілізованою, то вона хоче того, чого ніколи не було і не буде» [7]. За даними різних країн, зв'язок між освітою і демократією сильна тому, що освіта створює демократію, а не тому, що демократичні держави більше інвестують в освіту [8, с. 77]. Наприклад, після 1990 р. політична історія колишніх країн – учасниць Варшавського договору з більш високим рівнем освіти (таких, як Чеська Республіка та Польща), розвивалися за значно більш позитивним шляхом, ніж історія менш освічених регіонів (таких, як Казахстан) [9]. Одне з досліджень законів про обов'язкову освіту в різних штатах [10, с. 1667] показало, що люди, які отримали завдяки цим законам кращу освіту, більше беруть

участь у цивільному житті. Освіта не просто підвищує економічні шанси регіону, але і створює більш справедливе суспільство. Дати дітям бідних гарну освіту – це, можливо, єдиний надійний спосіб допомогти їм у майбутньому стати процвітаючими людьми.

Хоча прославляти освіту легко, удосконалити шкільну систему складно. Низка досліджень вказує на те, що просте вливання грошей не приносить результату [11]. Зменшення числа учнів у класі покращує їх успішність, але незначно.

Цікаві результати досліджень проведених чартерних шкіл у Бостоні та Нью-Йорку, що показали чудові успіхи учнів з незаможних сімей, які відвідують ці школи [12]. Ці результати добре узгоджуються з більш ранніми дослідженнями, які відображали ефективність парафіяльних шкіл у неблагополучних районах. Великі державні монополії можуть створювати хороші шкільні системи, що доводиться багатьма європейськими країнами, наприклад, Францією, але конкуренція ще краще. Навіть соціалістична Швеція перейшла до системи, що дає дітям більше можливостей вибору.

Найважливіший компонент якості освіти, як і міського успіху, людський капітал, тобто таланти вчителів. Дослідження показали наявність величезних відмінностей в ефективності між хорошими вчителями і поганими [13]. Чартерні школи дають кращі результати, ніж державні, в тому числі й тому, що вони відбирають більш якісних викладачів. Профспілка вчителів прав, стверджуючи, що більш високі зарплати притягнуть вчителів більш високого рівня, але вони не праві в тому, що виступають проти прив'язки оплати вчителів до їхніх успіхів. Будь-яка профспілка, яка виступає за захист погано працюючих вчителів, ставить інтереси своїх членів вище інтересів дітей. Ще одне дослідження показує, що значення має і шкільна програма. Наші школи повинні зосередитися на залученні й утриманні викладачів тих дисциплін, які найбільш важливі для успіху.

Містам інвестиції в освіту вигідні подвійно. Учні набувають більше навичок, що з часом підвищує продуктивність такого міста. Більш якісні школи залучають більш освічених батьків, які відразу ж піднімають економічну продуктивність. Єдиний надійний спосіб створення розумного міста – школи, які залучають і навчають здібних людей.

Недостатність освіти в багатьох постіндустріальних містах допомагає пояснити, чому цим містам настільки складно знайти для себе новий шлях. Вони постраждали ще й тому, що їх модель, що припускає наявність великих фірм в одній галузі, перешкоджає підприємництву та інноваціям.

Держава не повинна залишатися байдужою до проблем міст. У містах проживає багато громадян України, і суспільство має допомагати їм. Однак національну політику слід направляти на те, щоб дати цим людям навички, необхідні для конкуренції, де б вони не вирішили жити, а не на те, щоб заохочувати їх залишатися в якомусь конкретному місті. Найголовніше: кожна дитина повинна мати доступ до хорошої школи, а також умови для безпечного життя.

Звичайно, успішні міста залучають як багатих людей, так і бідних. Коли міста стають безпечніші і здоровіші, вони все більше привертають заможних людей. Сьогодні жителі Нью-Йорка насправді готові платити надбавку за задоволення жити в цьому місті. Успіх Лондона, Нью-Йорка і Парижа відбиває певною мірою їх сильні сторони в якості споживчих міст. Міські інновації, що розвиваються зазвичай знизу вгору, вказують на те, що найкраща стратегія економічного розвитку – це, ймовірно, залучити розумних людей і не заважати їм.

Так, Річард Флорида (Richard Florida) підкреслює значення мистецтва, толерантності до альтернативних стилів життя, а також необхідність наявності жвавого центру міста з безліччю веселих заходів. Прихильники іншої точки зору фокусуються на тому, що необхідно підвищувати якість базових суспільних послуг, які завжди були у відомстві міст: безпечні вулиці, швидкий транспорт, хороші школи. У керівників міста зазвичай обмежені ресурси, вони не можуть задовольнити бажання кожного. На нашу думку кожне місто мусить певною мірою підтримувати обидві ці концепції, завжди стоятиме питання про те, куди інвестувати доходи бюджету міста та енергію його керівників.

У певному сенсі привабливість кожної з цих позицій залежить від того, як ми уявляємо ідеального громадянина. Перша позиція, що віддає перевагу кав'ярням та скульптурам в громадських місцях, а друга, що підкреслює значення базових міських служб.

І все ж майбутнє наших міст оптимістичне. Здатність зв'язуватися один з одним – визначальна риса нашого виду. Психолог Стівен Пінкер стверджує, що «групове життя», примітивна форма сучасного міського життя, «визначає сцену еволюції людського розуму» [14]. Цивілізацію і культуру ми будували спільно, постійно навчаючись один у одного і у минулого. Завдяки їм стало простіше дізнаватися певні речі, що не зустрічаються з іншими людьми особисто, однак вони не усунули тих значних переваг, які визначаються особистим взаємодіям. У дійсності, оскільки нові технології збільшили прибутковність нових ідей, вони підвищили і прибутковність співпраці в тісному колективі.

У ХХ столітті падаюча вартість транспорту у США знищила виробничі переваги, які були раніше у великих промислових містах. У передмістя і міста «Сонячного поясу» американцям дозволив переїхати автомобіль, де життя без нього немислиме. Ці події завдали шкоди багатьом старим міським ареалам, але все ж не стали смертним вироком їм. Переваги близькості до інших людей як і раніше вельми великі.

Схоже, китайські керівники розуміють, що висока щільність населення дозволить розбагатіти їхній країні, яка ще недавно була убогою. Їм, імовірно, ясно, що високі вежі міст підвищують продуктивність і знижують екологічні витрати. Якщо Китай піде по шляху зростання вгору, а не розповзання, світовий викид вуглекислого газу знизиться, планета зможе уникнути глобального потепління, а Китай буде не так залежати від близькосхідних країн – виробників нафти.

Майбутнє Індії теж буде міським, проте форму її міських регіонів передбачити складніше. Поки індійські міста переймали гірші сторони англійського землекористування, що призвело до невисоких будівель і розкиданому населенню. Витрати цієї моделі для Індії настільки великі, що, можливо, індійський субконтинент Євразії таки буде змушений забути про свою антипагію до надщільної забудови. Якщо Індія і Китай стануть переважно міськими цивілізаціями, то американські передмістя здадуться відступом від загального правила, а не глобальним прогнозом майбутнього.

Висновки. Будувати міста складно, а висока щільність населення створює не тільки вигоди, але і витрати. Однак є сенс йти на такі витрати, оскільки в кінцевому рахунку, дари людей, що живуть, працюють і мислять спільно, є успіхом міста.

Список використаних джерел

1. Rousseau J. –J. 1979. *Émile: or, On Education*. New York: Basic Books.
2. Ashenfelter O., Krueger A. 1994. Estimates of the Economic Return to Schooling from a New Sample of Twins. *American Economic Review*. 84 (5) (Dec.): 1157–1173.
3. U.S. Census Bureau. Census in Schools. Educational Attainment. URL: www.census.gov/schools/census_for_teens/educational_achievement.html
4. Ibid. У багатьох економічних дослідженнях по прибутковості освіти акцент робиться на спробі скорегувати неспостережувані фактори, які піднімають заробітки освічених людей, наприклад, за рахунок порівняння близнюків; див., наприклад, [Ashenfelter, Krueger 1994].
5. Glaeser E. L., Gottlieb J. D. 2008. The Economics of Place-Making Policies. *Brookings Papers on Economic Activity*. 1: 155–253.

6. Barro R. J., Lee J. –Wh. 2000. International Data on Educational Attainment: Updates and Implications. Working Paper. 42 (Apr.). Cambridge, MA: Harvard Center for International Development. URL: www.cid.harvard.edu/ciddata/ciddata.html.
7. Padover S. K. 1939. Thomas Jefferson on Democracy. New York: Appleton-Century.
8. Glaeser E. L., Ponzetto G. A. M., Shleifer A. 2007. Why Does Democracy Need Education? Journal of Economic Growth. 12 (2): 77–99.
9. U.S. Census Bureau. Census in Schools. Educational Attainment. URL: www.census.gov/schools/census_for_teens/educational_attainment.html.
10. Milligan K., Moretti E., Oreopoulos Ph. 2004. Does Education Improve Citizenship? Evidence from the U.S. and the U.K. Journal of Public Economics. 88 (9–10) (Aug.): 1667–1695.
11. Barro R. J., Lee J. –Wh. 2000. International Data on Educational Attainment: Updates and Implications. Working Paper. 42 (Apr.). Cambridge, MA: Harvard Center for International Development. URL: www.cid.harvard.edu/ciddata/ciddata.html.
12. Hoxby C. M., Murarka S. 2009. Charter Schools in New York City: Who Enrolls and How They Affect Their Students' Achievement. National Bureau of Economic Research Working Paper Series. w14852. Apr. URL: <http://ssrn.com/abstract=1376155>.
13. Kane T. J., Staiger D. O. 2008. Estimating Teacher Impacts on Student Achievement: An Experimental Evaluation. National Bureau of Economic Research Working Paper. 14607.
14. Pinker St. 1997. How the Mind Works. New York: Norton.

Федоришин О.З. Обобщение подходов к определению роли города.

Определена роль города в жизнедеятельности его жителей. Освещены зарубежный опыт выявления конкурентных преимуществ города и их влияние на жизнедеятельность его обитателей. Предложены направления развития города как основа успеха его жителей.

Ключевые слова: город, роль города, развитие города.

Fedoryshyn O.Z. Summary of approaches to defining the role of the city.

In this article the role in the life of its inhabitants. Deals with international experience identifying competitive advantages of cities and their impact on the livelihoods of its inhabitants. Directions of development of the city as the basis of success of its inhabitants.

Keywords: city, part of the city, city's development.